

Kitap Tanıtımı • Book Launches

YORGUNLUK TOPLUMU

Açılıp Kitap, İstanbul, 2017, 63 Sayfa, ISBN:9789944105873
Han, Byung-Chul, (Çev. Samet Yalçın)

Arş. Gör. Mukadder Özkan Bardakcı

Orcid: 0000-0001-6827-9309/ Selçuk Üniversitesi Ali Akkanat Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Sosyal Hizmetleri Bölümü.

Makale Geçmişi:

Article history:

Başvuru tarihi: 24 Mart 2021

Received: 24 March 2021

Kabul tarihi: 5 Mayıs 2021

Accepted: 05 May 20201

Yorgunluk Toplumu olarak ele alınmış olan bu kitapta müstakil başlıklar altında toplumun farklı yönleri örnekler üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Yazarın felsefe ihtisasına sahip olması sebebiyle eser hacimce küçük olsa da içerik yönünden zaman zaman anlaşılması güç bir felsefeyi bize sunmaktadır. Toplumlar dönem dönem birtakım değişimler yaşamış, bazı zorlukların üstesinden gelmek zorunda kalmışlardır. Toplumda cereyan eden her olay aynı zamanda yaşanan yüzyılı etkisi altına almış, olgusal olarak etkilemiş, döneminde ve sonrasında da yansımaları devam etmiştir. Günümüz toplumu ve insanını etkisi altına alan durumlar, karşılaştıkları zorluklar öncekilere kıyasla daha farklıdır. Bu zorluklar karşısında günümüz insanının mücadelesi *Yorgunluk Toplumu*'nda farklı yorum ve bakış açısı ile ele alınmıştır.

Byung-Chul Han'ın "Yorgunluk Toplumu" adlı eseri Samet Yalçın tarafından dilimize çevrilerek Açılıp kitap tarafından yayımlanmış ve 2017 yılı itibariyle üçüncü baskısını yapmıştır. Kitap, "Sinirsel Şiddet", "Disiplin Toplumunun Ötesinde", "Derin Sıkıntı", "Vita Activa", "Bakmanın Pedagojisi", "Bartleby Vakası", ve "Yorgunluk Toplumu" isimlerinin verildiği yedi bölümden oluşmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde her dönemin farklı hastalıklarının var olduğu vurgulanmıştır. Artık antibiyotığın işe yaradığı viral hastalık döneminden sinirsel hastalık dönemine geçildiğinden bahsedilmektedir. Geçtiğimiz yüzyılın, ilişkilerde bağışıklığın yaşandığı bir dönem olduğu anlatılmaktadır. Bağışıklığın yalnızca biyolojik değil aynı zamanda toplumsal unsurları da içine alan bir olgu olduğundan söz edilmektedir. Bağışıklığı güçlendirenin "başkalık" olduğu vurgusu yapılmakta ve bağışıklık için alınan önlemlerin aynı zamanda "başkaya" ya da "ötekiye" karşı alınmış olan önlemleri içerdiği ifade edilmektedir. Fakat yazara göre günümüzde başkalık yoktur. Başkalığın yerini "fark" almıştır. Han, postmodern dönemde ise bu farkın artık hasta etmediğinden söz etmektedir.

Yazar, 21.yy'ın sinirsel hastalıklarının da diyalektiği olduğundan bahsetmektedir. Ancak bu diyalektiğin negatifin değil pozitifin diyalektiği olduğunu vurgulamaktadır. Bunu örneklendirirken "şiddet" kavramını kullanır. Han'a göre şiddet sadece negatifikten meydana gelmez aynı zamanda pozitiflikten de oluşmaktadır. Şiddeti oluşturanın "başkanın" değil "aynının" olduğunu ifade eder. Bu bağlamda vurgulanan nokta ise "başkanın, aynının, ötekinin" aynı ölçüde sinirsel şiddete yol açmasıdır. Pozitiflik şiddetinin içinde düşmanlığın şart koşulmadığından söz eder. Byung-Chul Han'a göre "pozitiflik şiddeti mahrum edici değil, doyurucu; dışlayıcı değil kapsayıcıdır. Bu sebeple pozitif şiddet, ulaşılamayan dolaysız idraktır" (s.15). Byung-Chul Han, bu bölümde günümüz toplumunu sinirsel hastalıklar dönemi olarak görürken farklı kavramlarla bu toplumu açıklamıştır.

"Disiplin Toplumunun Ötesinde" isminin verildiği ikinci bölümde yazar, günümüz toplumunun geçmişteki toplumlarla olan farkından bahsetmektedir. Günümüz toplumunun Foucault'un da bahsettiği gibi tımarhanelerden, hapishanelerden, kışlalardan, fabrikalardan oluşan bir toplum olmadığını belirtir. Bunların yerini *fitness* salonlarına, gökdelenlere, bankalara, havaalanlarına, gen bankalarına bıraktığını vurgular. 21. Yüzyıl toplumunun artık bir disiplin toplumu değil, performans toplumu olduğu ifade eder. Yazar artık "itaatkâr öznenin" yerine "performans öznesinin" var

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: mukadde.bardakci@selcuk.edu.tr

olduğundan söz etmektedir. Performans toplumu kendini yavaş yavaş negatiflikten sıyırmaya başlamıştır. Byung-Chul Han, bunun sebebini de denetimin azalmasına bağlamaktadır. Böyle toplumlarda emir, yasak ve kaidelerin yerini proje, girişim ve motivasyonun alması göze çarpmaktadır. Yazar, performans öznesinin itaatkâr özneye nazaran farkları olduğundan söz eder. Performans öznesi, daha hızlı ve üretkendir. Aynı zamanda performans öznesi zorlama ve tahakküm gibi durumlardan uzaktır. Performans öznesi, kimsenin tahakkümü altına girmemesiyle de itaatkâr öznenen ayrılmaktadır. Han'ın, burada değindiği önemli hususlardan biri de performans toplumunda sömürülenle sömürülenin aynı olmasıdır. Böyle bir toplumda artık avcı ve kurbanın ayırt edilemeyeceğine değinmektedir. Han, bu başlık altında, Foucault'un itaatkâr öznesi ile kendi performans öznesi arasındaki farklılıklara değinmiştir. Günümüz toplumunun gözetlenen, tahakküm kurulabilen bir toplumdaki ziyade daha hızlı ve üretken bir toplum olduğunu açıklayamaya çalışmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü olan "Derin Sıkıntı"da yazar, zaman ve dikkat tekniği olan *multitasking* kavramının medeniyetin ilerleyişi anlamına gelmediğinden söz etmektedir. Arzu edilen bir durum gibi görülen *multitasking*'in (çoklu görev ya da aynı anda birden fazla iş yapma) ilkel davranışın simgesi olarak görüldüğünden ve ilerleme değil gerileme olarak da ifade edildiğinden bahsetmektedir. Byung-Chul Han, Artan iş yükünün aynı anda birden fazla işi yapmayı zorunlu hale getirdiği günümüz toplumunun ilkel bir yöntem kullandığına değinmektedir. Doğada yaşayan bir canlı yemek yerken aynı zamanda gözünü dört açıp avını vahşi hayvanlara kaptırmaması gerektiği ve yemek yiyip hem de etrafındaki tehlikelere karşı tedbirli olmak zorunda olduğu örneği ile düşüncesini pekiştirmektedir. Yazara göre en son toplumsal gelişmeler ve dikkatin bu şekilde dönüşümü, toplumu sürekli olarak vahşi doğaya yaklaştırmaktadır. Bu gidişattan bıkan ve sıkıntıya tahammülü olmayanların ise ya ortalıkta dolaşacaklarını ya da herhangi bir uğraşın peşinde koşacaklarını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Han, sıkıntıya tahammülün bir süre sonra insanı bıktıracağından da söz etmekte ve bu durumun fark edilışı ile birlikte yeni bir hareketlilik arayışı başlayacağını ifade etmektedir. Han, bu yeni tarz için yürümek ya da koşmaktan ziyade hızlandırılmış bir gidiş olduğu benzetmesini yapmıştır.

Kitabın dördüncü bölümünde, Hannah Arendt'in iş, emek ve eylemi ifade etmek için kullandığı "Vita Activa"dan söz edilmektedir. Arendt'e göre *vita activa*, insanı hayvanlardan ayıran en önemli terimdir. Arendt bu kavramlardan yola çıkarak insana kaybettiği değeri geri kazandırmak için uğraşır (Yılmaz, 2016, s.24). Byung-Chul Han, bu bölümde sürekli olarak Hannah Arendt'e atıfta bulunur, düşüncelerine yer verir. *Vita Activa*, yazısında Arendt'in, geleneksel *vita contemplativa*'nın üstünlüğüne karşılık olarak *vita activa*'ya itibarını iade edip onun içindeki çeşitliliği yeniden ifade etmeye çalıştığından söz eder. Arendt'in *vita activa*'nın yeni tanımını edimin önceliğine bağladığını aktarır ve iş toplumu olan modern toplumun edim imkânını imha ederken insanın *animal laborans* (çalışan hayvan) derecesine indirmiş olduğundan bahseder. Arendt evvela bütün insani yetilerin misli görülmemiş bir şekilde, cesurca aktifleştirilmesiyle başlayıp ölümcül bir pasiflikte biten modern zamanı böyle görmektedir. Arendt'e göre, çalışma toplumu kendini performans ve aktiflik toplumu olarak dönüştürmüştür. Geç modern *animal laborans* patlama noktasına kadar egoyla donatılmıştır. Byung-Chul Han, bu bölümde iş ve performans toplumunun kesinlikle bir özgürlük toplumu olmadığına dikkat çekmekte ve bu toplumun yeni zorunluluklar ürettiğinden söz etmektedir.

Byung-Chul Han, beşinci bölümde *vita activa*'yı dolaylı yoldan sürdürmeye devam etmektedir. "Aktif yaşam" olarak adlandırılan *vita activa*'nın karşısına dilimizdeki karşılığı "düşünceli yaşam" olan *vita contemplativa*'yı koymaktadır. *Vita contemplativa*, özel bir bakma pedagojisini varsayar. Yazar, bu bölümde Nietzsche'nin *vita contemplativa* hakkındaki görüşlerine yer verir. Han'a göre Nietzsche *vita contemplativa*'ya yeniden hayat vermektense başka bir şey yapmamıştır. Aynı zamanda Arendt'in pas geçtiği aktif olma diyalektiğinin, aktivitenin hiperaktif yoğunlaştırılmasıyla beraber bireyin hiçbir dürtüye ya da uyarana direnç göstermeden takip ettiği hiper-pasifliğe vardığından söz etmektedir. Yazar, bunların yanı sıra hızlanma ve hiperaktivite esnasındaki öfkeye dikkat çekmektedir. Öfkenin, toptan hızlanma ve hiperaktiviteyle uyum halinde olmayan bambaşka bir zamansallığı olduğunu aktarmaktadır. Öfkeyi, kızgınlık ve gerginliğe boyun eğme hali olarak anlatmaktadır. Artan

pozitifleştirmenin dünyayı istisnai hallerden uzaklaştıracağından bahseden Byung-Chul Han, toplumun pozitifleşmesinin kaygı ve yorgunluk gibi negatif hisleri kuvvetten düşüreceğini de belirtmektedir.

Kitabın “Bartleby Vakası” isimli altıncı bölümünde ise Herman Melville’nin “Kâtip Bartleby” kitabının ana karakteri olan Bartleby’den söz edilmektedir. Byung-Chul Han, Bartleby üzerinden disiplin toplumunun özelliklerinden söz eder. Kitabın bu bölümünde anlatılanları anlamak için Bartleby’nin kim olduğuna ve hikâyesine değinmek gerekir: Bartleby hukuk bürosunda çalışan bir kâtiptir ve en ünlü sloganı “Yapmamayı tercih ederim.” cümlesidir. Bartleby işini kusursuz yapan bir kâtip olarak hayatına devam ederken bir gün “yapmamayı” tercih etmiştir. Kendini dünyadan soyutlayan, özgürlüğünden taviz vermeyen Bartleby, canının istemediği hiçbir şeyi yapmazken kâtibinin çalışmaması karşısında ona hem acıyan hem de öfkelenen avukatın bu direnişe gerekli tepkiyi göstermemesi şaşırtıcı ve düşündürücüdür.¹ Melville’nin kaleme almış olduğu bu eserde genel olarak Bartleby’nin hayata bakışından ve yaşam tarzından söz edilmektedir. Büronun etrafını saran gökdelenlerin düşmanca ve kasvetli atmosferi yoğun bir şekilde betimlenmiştir. Melankoli ve buhran, hikâyenin temel hissini tesis etmektedir. Melville’nin sözünü ettiği toplum, disiplin toplumdur. Han, Melville’nin eserinde tüm disiplin öğelerinin, mimarı unsur olan duvarlar ve surlara sızdığından söz etmektedir. Melville’ye göre Bartleby bir “Wall Street” hikâyesidir. Sıklıkla ölü duvarlardan bahsedilmekte ve Bartleby’in bu duvarlara manasızca baktığı aktarılmaktadır. Bartleby dünyasız, hissiz, namevcuttur. Byung-Chul Han, bu başlık altında Bartleby vakası üzerinden disiplin toplumuna bir baş kaldırış hikâyesini bizlere aktarır ve yaşamda her olayın disipline şekilde yaşanıldığı düşüncesine karşı Bartleby’in “yapmamayı” tercih ederek düzenli ve disiplinli olanın dışına çıktığı temini okuyucuya sunar.

Han, kitabın son bölümü olan yedinci bölümde, yorgunluk toplumunu tanımlamaktadır. Yorgunluk toplumunun kendini zamanla doping topluma dönüştürdüğünden söz eder ve akabinde doping konusuna açıklık getirir. Dopingın aslında olmayanı zorlamak olduğu ve dople birlikte yapılan sporların bir yarışa dönüştüğü fikrini savunur. Bu şekliyle de insanın performans makinasına dönüştüğünü aktarır. Byung-Chul Han, toplumdaki var olan durumu, birey ve spor üzerinden özetler. Yazar, dopingin verdiği aşırı performansın ve aktifliğin toplumda yansması olarak yorgunluğu ve takatsizliği gördüğümüzü aktarır. Han’a göre bu tür toplumlarda herkes kendi yorgunluğu ile meşguldür. Bu başlık altında dikkat çeken diğer bir husus da insanların kendi yorgunluğunun yanı sıra toplumda “biz yorgunluğu”nun ortaya çıkmasıdır. Han, “biz yorgunluğu” ile birinin başkasından daha yorgun olmadığını ya da kendisinin de başkasından yorgun olmadığını anlatmaktadır. Yorgun kişinin uzun ve yavaş bakışlarında, kararlılıktan çok “oluruna bırakmanın” var olduğundan söz eder. Bartleby’nin “yapmamayı” tercih etmesi bu bölümde karşımıza “Kutsal Ruh Toplumu” olarak çıkar. Kutsal Ruh toplumu yorgunlar topluluğu olarak da isimlendirilmektedir.

Kitabın yazarı olan Byung-Chul Han felsefe alanında ihtisasa sahiptir. Bu sebeple yazarın dili sadelikten uzaktır ve çalışmasını felsefi bir dille kaleme almıştır. *Yorgunluk Toplumu* eseriyle içinde yaşamakta olduğumuz toplum farklı kavramlar, terimler üzerinden bizlere aktarılmıştır. Han, bütün bunları aktarırken (Foucault, Nietzsche, Melville gibi) kendi kavramsallaştırdığı terimlerin savunmasını sağlamlaştırmaya çalışmıştır. *Vita activa* ve *multitasking* kavramları ile diğer canlılardan bizi ayıran noktaların neler olduğunu anlatırken aynı zamanda değişen toplumun da eleştirisini yapar. Byung-Chul Han, Kapitalizmin de bir eleştirisi olan bu eserde insanın yavaş yavaş nasıl yok olduğu anlatır. Yazar, günümüz toplumunda kaybolmuş, sıkışmış kalmış, depresyonda olan insanı tasvir eder ve günümüz toplumunun artık yorgun bir toplum olduğu tezini savunur. Han’a göre yorgun toplumun çevresinde Barkelby gibi depresif, mutsuz ve isteksiz insanlar dolaşmaktadır. *Fitness* salonlarına, gökdelenlere, bankalara hapsolmuş insan diğer yandan ilkelliğin simgesi olan davranışları (*multitasking*) da sergilemektedir. Spor amaçlı yapılan aktiviteler bile bir yarışa dönüşmüştür. Tüm bunlar neticesinde yorgun toplumdaki insanın giderek toplumdaki silineceğinin sinyallerini vermektedir.

Yazarın kullanmış olduğu felsefi dil eserin anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bunun yanı sıra eserinde kullanmış olduğu bazı kavramların ve hikayelerin araştırılması gerekmiştir. Kavramların ve hikayelerin

¹ Melville, H. (2016). Kâtip Bartleby. (çev. İlknur Özdemir) İstanbul: Kırmızı Kedi

özüne ulaşmadan yazarın anlatmak istediğinin anlaşılacağı noktalar vardır. Çalışmasında mecazi anlatımlara, felsefi fikirlere sıkça yer veren Byung-Chul Han, bu eseriyle farklı kavramlar ve hikâyeler üzerinden bizlere yeni bir toplum portresi çizmiştir. Farklı tanımlamaları bizleri yeniden düşünmeye davet etmektedir. Toplumun değişimi ile ilgili vermiş olduğu örnekler çalışmasını özgün kılmaktadır. Bugüne kadar toplum hakkında söz söyleyen yazarların dışında fikirleri bizlere sunması, toplumu farklı açılardan değerlendirmesi eseri kıymetli kılan unsurlardan olmuştur.

KAYNAKÇA

Han, B.C. (2017). *Yorgunluk Toplumu*. (çev. Samet Yalçın) İstanbul: Açılımkitap.

Yılmaz, Z. (2016). Vita Activa ve Modern Çağı Okumak: Hannah Arendt, *Düşünbil*, 10(51), 24-29.

Melville, H. (2016). *Katip Bartleby*. (çev. İlknur Özdemir) İstanbul: Kırmızı Kedi.